

РЭЦЭНЗІІ

Л. І. Сямешка, В. У. Барысенка, Л. С. Кныш, С. М. Якуба,
*Тэсты па беларускай мове як замежнай. Элементарны ўзровень (А 1).
 Агульнае валоданне. Базавы ўзровень (А 2). Агульнае валоданне, РІВШ,
 Мінск 2017, 112 с.*

Л. І. Сямешка, В. У. Барысенка, Л. С. Кныш,
 Т. Р. Рамза, С. М. Якуба,
*Лексічны мінімум па беларускай мове як замежнай. Базавы ўзровень (А 2).
 Агульнае валоданне, РІВШ, Мінск 2017, 112 с.*

У 2017 г. выйшлі дзве публікацыі, мэтай якіх з'яўляецца праверка камунікатыўных кампетэнцый замежных навучэнцаў на элементарным і базавым узроўнях валодання беларускай мовай.

Змешчаныя ў першай публікацыі тэсты падаюцца ў двух варыянтах для кожнага ўзроўню. Вылучаныя ўзроўні адрозніваюцца адзін ад аднаго аб'ёмам лексіка-граматычнага і камунікатыўнага матэрыялу (для кожнага ўзроўню пададзены колькасныя параметры).

Паводле аўтараў, элементарны ўзровень скіраваны на выяўленне здольнасці і ўмення навучэнца забяспечваць асноўныя камунікатыўныя патрэбы ў абмежаванай колькасці сітуацый побытавага ці вучэбнага характару, а базавы – на выяўленне здольнасці і ўмення забяспечваць асноўныя камунікатыўныя патрэбы, звязаныя з абменам інфармацыяй на побытавыя ці вучэбныя тэмы.

Кожны варыянт тэста складаецца з 5 субтэстаў: 1. *Лексіка. Граматыка*; 2. *Чытанне*; 3. *Пісьмо*; 4. *Аўдыяванне*; 5. *Гаварэнне*. Пры паасобных субтэстах акрэслена мэта, тып задання і час выканання. У канцы, для кожнага ўзроўню і варыянта, пададзены кантрольныя матрыцы, з дапамогай якіх можна ахарактарызаваць узровень валодання беларускай мовай.

Тэсты, з пункту гледжання метадыкі і тэматыкі, аформлены згодна з прынцыпамі міжнародных сертыфікатаў на адпаведным узроўні (А1, А2), аднак назіраюцца пэўныя недахопы: с. 7, п. 6 – слова *столь* з зусім іншага

тэматычнага круга як *сталіца* і *сталічны*; с. 9, п. 29 *....парасон у сумцы* – які гэта мае сэнс?; с. 11, п. 53 *дэсерт не дысерт*; с. 31 на *самалёце* не *самалёце*.

Другая публікацыя *Лексічны мінімум...* з'яўляецца комплексным даведнікам, прызначаным для навучэнцаў з акрэсленымі ўжо моўнымі кампетэнцыямі (узровень А1), якія працягваюць вывучэнне беларускай мовы на базавым узроўні. Складаецца з трох частак: 1. *Лексічны мінімум (алфавітны слоўнік)*; 2. *Тэматычная класіфікацыя лексікі*; 3. *Дадаткі*.

Першая частка змяшчае мінімальны базавы корпус беларускіх слоў у алфавітным парадку і іх сэнсавых эквівалентаў на рускай, англійскай, нямецкай, польскай і кітайскай мовах. Пры адборы лексікі складальнікі мінімуму бралі пад увагу перадусім тэмы, сферы камунікацыі і практычную мэтазгоднасць. Такім чынам, у рэестравую частку ўвайшла лексіка, якая адлюстроўвае, па-першае, асноўныя жыццёвыя паняцці, значыць: улічваюцца назвы прадметаў побыту, прадуктаў харчавання, членаў сям'і, прафесій, абазначэнні часу, назвы відаў транспарту, кантынентаў, грамадскіх устаноў, фізічных і ментальных дзеянняў; па-другое (у меншым аб'ёме), увайшла вучэбная лексіка, назвы традыцыйных святаў і лексіка, звязаная з этнакультурай. У слоўнікавых артыкулах змешчаны, у абмежаванай ступені, граматычныя пазнакі, значыць: пры дзеясловах падаецца пытанне кіравання (марыць *пра што*), пры назоўніках, якія ўжываюцца толькі ў множным ліку, ставіцца пазнака (толькі мн.),

РЭЦЭНЗІІ

пры прыметніках падаюцца звесткі пра формы роду і ліку (стары, -ая, -ое, -ыя), адлюстраванне прыназоўніка – іменная спалучальнасць (без + р. скл. *каго? чаго?*). Да некаторых слоў прыводзяцца ілюстрацыйныя словазлучэнні (каса – *білетная каса*, вучэбны – *вучэбны дапаможнік*, перасесці – *перасесці на іншы аўтобус*).

Другая частка змяшчае сістэматызаваны лексічны матэрыял, згрупаваны паводле тэмаў, якія складаюць семантычныя палі (*чалавек як жывая істота, чалавек як разумная істота, чалавек і грамадства, прырода, прастора і час, якасная і колькасная характарыстыка аб'ектаў, адзінкі вымярэння, пытальныя словы*). У кожнай тэме вылучаюцца падтэмы, напрыклад, у тэме *Чалавек як жывая істота*, падтэмы: *перыяды жыцця, узрост, пол; часткі цела, выгляд; здароўе; харчаванне, прадукты; жыллё, мэбля*. Падтэмы арганізаваны паводле прыналежнасці лексем да пэўнай частцы мовы і па магчымасці выкарыстоўваецца гнездавы спосаб прэзентацыі лексікі (*увага, уважлівы, уважліва, заўважаць – заўважыць што?*). Зместавы бок слоў і парадыматычныя адносіны раскрываюцца праз сінанімічныя сувязі і антанімічныя пары (*вопыт – досвед, пасольства – амбасада; добры – дрэнны/кепскі, радасць – гора*). Гендарна маркіраваныя назоўнікі прыводзяцца парамі (*вучань – вучаніца, князь – княгіня*).

Паказаны спосаб сістэматызацыі лексічнага матэрыялу згодны з прэзентацыяй лексікі ў тэзаўрусах еўрапейскіх моў.

Трэцяя частка ўключае: 1) спіс найбольш ужывальных беларускіх імёнаў; 2) сінанімічныя пары слоў; 3) антанімічныя пары слоў; 4) пералік лінгвістычных тэрмінаў, неабходных пры засваенні сістэмы беларускай мовы.

Аўтары лексічнага мінімуму лічаць, што даведнік можа быць шырока выкарыстаны не толькі замежнымі навучэнцамі, але таксама выкладчыкамі беларускай мовы як замежнай, складальнікамі тэстаў ці традыцыйных або электронных вучэбных дапаможнікаў.

На нашу думку, апрача несумненых вартасцяў, у лексічным мінімуме назіраюцца пэўныя недахопы, асабліва ў алфавітным слоўніку (заўвагі не датычаць кітайскай мовы). Можна ў ім заўважыць:

1) непаслядоўнасць пры абазначэнні дзеяслоўнага кіравання ў паасобных мовах, напрыклад: *замаўляць – замовіць* адзначана кіраванне ва ўсіх мовах, *клатаціцца* – у беларускай і англійскай, *жаныцца* – ва ўсіх мовах, апрача рускай, *слухаць* – толькі у беларускай (які тут прынцып?);

2) непаслядоўнасць пры кратных/някратных дзеясловах: *бегаць – бегчы*, але *ляцець – лятаць*;

3) памылковыя або недакладныя, няпоўныя пераклады, напрыклад, *вядомы* – польск. *znany*, *суніцы* – польск. *poziomki* не *truskawki*, *будучыня* – польск. *przyszłość* не *przeszłość*, *Купалле* – польск. не ўжываецца *Kupalle*, толькі *Noc Kupały* або *Kupałnoka*, *дзеяч* – англ. лепш *activist* чым *figure*, *палова* – англ. *a half to three* не *past*, *a* – англ. *at a* ў кантэксте ёсць *before*;

4) дрэнна ўжытыя граматычныя формы або кантэксты: *добры* – у польск. кантэксте няправільны парадак слоў, павінна быць *Dzień dobry!*, *замежны* – польск. *szczyty* не *szczyt*, *замаўляць* – у польск. кантэксте павінен быць таксама загадны лад: *Zamówmy* або *Zamawiajmy*, *мэбля* – польск. кантэкст *pokój jest ładnie i jakościowoumeblowany* лепш *w pokoju są ładne i jakościowo dobre meble*; *дзень* – англ. ва ўсіх мовах ёсць словазлучэнне *дзень нараджэння*, у англ. няма *birthday*; *заканчваць* – *закончыць* няма перакладу на польскую мову *kończyć – zakończyć*; *на жалі* – на польскай мове нельга сказаць *Niestety jutro nie potrafię przyjechać* павінна быць *Niestety, jutro nie dołtam (nie będę mógł) przyjechać*; беларускаму *наступнаць* – *наступніць* з пытаннем *куды?* адпавядае польск. *wstępować – wstąpić dokąd?*; польск. *wsiadać – wsiąść* (do autobusu), але (do stołu) толькі *siadać – siąść*;

4) апіскі: *аптека* англ. *pharmacy* (ёсць *farmacy*), *ліць* польск. *lać – naląć* ёсць (*lić – nalić*), *хатні* кантэкст *хатняя гаспадыня* (ёсць *gospodynia*), *плысці* польск. *plynać gdzie?* (ёсць *gzię?*).

Зразумела, што пералік недахопаў у слоўнікавай частцы не прыводзіцца цалкам. Даюцца толькі некаторыя найбольш яркія прыклады.

Некалькі заўваг датычыць трэцяй часткі. На нашу думку, лексічны матэрыял адносна

РЭЦЭНЗІІ

імянаў не адпавядае сэнсу загалоўка. Большасць прыведзеных у спісе імянаў – іншамоўнага паходжання, хаця несумненна яны шырока ўжываюцца на тэрыторыі Беларусі. Польскім эквівалентам лінгвістычнага тэрміну *прыстаўны гук* з’яўляецца тэрмін *głoska protetyczna*, тэрміну *скланенне* – *deklinacja*. Матэрыял, які датычыць сінанімічных і антанімічных пар, у асноўным, не выклікае заўваг.

Як відаць, у абодвух даведніках назіраюцца рознага тыпу памылкі і недакладнасці, тым

не менш, *Тэсты...* і *Лексічны мінімум...* – гэта вартасны і карысны матэрыял для стандарызацыі навучання беларускай мове як замежнай.

Ядвіга Глушкоўска-Бабіцка,
Тэрэса Ясіньска-Сохэ

Варшаўскі ўніверсітэт

e-mail: jagluszka@uw.edu.pl; tjasinska@uw.edu.pl